

GRØNLAND CIVILISERES

Kulturmodsætninger under Hans Egedes Grønlandsmission 1721–1736

Af

LONE KLEM

Bibliotekar på Det kgl. Bibliotek, mag. art. Lone Klem, analyserer ud fra Hans Egedes beretning om sin missionsvirksomhed på Grønland sammenstødet mellem den eskimoiske jæger- og fangerkultur og den kristne europæiske kultur, – to inkommensurable størrelser. I virkeligheden er alle koloniseringsforsøg stillet over for samme problem. Det grønlandske samfund bærer endnu præg af den samfundsændring, som dengang blev indledt.

DEN 28. dito [marts 1722] kom vore Fiskere hjem udaf Fiorden, hvor hen de for en 14 Dagers Tid siden vare hen reyste, for at observere de Platzer, hvor de Wilde fisker paa. De førte hjem med sig en Hanche Rød Fisk og smaae Torsk som de och fiskede der sammesteds, dog iche med deres egen Fiske Redskab, hvormed de slet intet kunde fange, af Aarsag, Fisken der med ey er vant, men med Grønlændernis Fiske-redskab, hvoraf de fich sig kiøbt et, dog siden igjen af dem selv blev bortstaalet,“ – skriver Hans Egede i den første af de relationer, hvormed han holdt de hjemlige myndigheder (biskoppen af Bergen) underrettet om hvorledes missionens og handelens sager stod i Grønland. (Rel. s. 19).

Det er i sådanne uskyldige hverdagsnotater man finder det mest umiddelbare udtryk for de materielle og åndelige forudsætninger, missionen arbejdede under. På den ene side lange fangstrejser næsten uden resultat, uegnede redskaber, vanskelige handelsvilkår (man „fik sig købt“ et redskab, som grønlænderne straks tog tilbage), og på den anden den sikkerhed, hvormed man, forankret i sit livssyn, besvarede

udfordringen fra den omgivende virkelighed: naturen – selv Grønlands – er til for menneskenes skyld, og det er fiskenes af verdensordenen bestemte opgave at bide på krogen og tjene til menneskeføde. Når de ikke gør det, er det hverken fordi de har personlige interesser at forsvare eller fordi det kan tænkes, at en af Gud og Kongen af Danmark-Norge udsendt missionær eller handelsmand har medbragt forkerte redskaber. Fiskene er blot ikke vant til dem, og da det således er dem, der skal rette sig efter redskaberne og ikke omvendt, forestår der en rent civilisatorisk opgave. Udtrykket lader ane, at det måtte være muligt at få lært torsken at bide på krogen, skønt sandheden vist nok er den, at hvis fisk overhovedet kan lære noget ved tilvænning til redskaber, så er det det modsatte: at slippe fra dem.

Der blev i årenes løb slidt hårdt på denne optimisme, og i hvert fald torsken nåede aldrig at fatte, hvad der var dens sande bestemmelse. I de 15 år, Egede opholdt sig i Grønland, lykkedes det ikke at fange et eneste eksemplar af anstændig størrelse, skønt grønlænderne hævdede, at der var nok af dem.

Ved at tillægge fisken skylden for den uheldige fangst, opnår Egede at udskyde endnu en ubehagelig forestilling: tanken om, at „de Wil-des“ redskaber kan være bedre end europæernes.

Citatet giver et karakteristisk udtryk for den grundindstilling Egede mødte med som repræsentant for sit århundredes europæiske civilisation, den indgroede og ubevidste overlegenhed, der gjorde sig gældende, selv i situationer hvor man afgjort var den underlegne. Indstillingen blev naturligvis noget modificeret ved mødet med de vanskeligheder, der tårnede sig op, og ved det voksende kendskab til den i hvert fald i fangstmæssig henseende højt specialiserede kultur, man mødte i Grønland. Allerede i den korte „Relation om Grønland og dets Indbygges Beskaffenhed“, der opsummerer det første års indsamlede viden, er Egede således nået til, at grønlænderne „ja i visse Stycher langt ofver treffer os“ (Rel. s. 34), og i november 1723, da heller ikke hvalerne synes tilbøjelige til at modtage så megen kulturel påvirkning, at de lader sig fange med koloniens redskaber, overvejer

han ligefrem at lære af grønlænderne: „Hvad nu saaledis de Wilde ved en enfoldig Maade er mueligt at udrette, kand icke heller være os umueligt, og i dette Fald at lære noget af de Wilde, var hverken Skam eller Skade“ (Rel. s. 106). Men indrømmelsen – der jo i øvrigt undskyldes – er for det første stadig betinget af europæerens stolthed – hvad de kan, må vi også kunne! – og for det andet begrænset til et snævert felt af den materielle kultur. Grønlændernes kultur fik i Egedes bevidsthed indrømmet den plads, den senere har måttet nøjes med i det almindelige europæiske omdømme: dens styrke var tilpassningen til de særlige naturforhold, evnen til at skaffe sig føde under de fattigste vilkår. De øvrige sider af det grønlandske samfundsliv tilkendte Egede ikke nogen værdi, ja dårligt nok en eksistens. Trods al øget viden om Grønland og al (medlidenhedsblandet) sympati for beboerne, nåede Egede aldrig til erkendelse af nogen sammenhæng mellem grønlændernes forskellige egenskaber og skikke. Nogle vurderedes efter europæisk målestok som gode, andre som dårlige; at de eventuelt kunne være flere sider af samme sag, og at de kunne have rod i en, omend fremmedartet, så dog defineret kultur, faldt ham ikke ind. Denne begrænsning i europæerens forhåndsindstilling til den verden han møder har været bestemmende for problematikken, ikke blot i Egedes Grønland, men også i nutidens og i alle andre kolonilande. Og det er den, der, appliceret på Hans Egedes tilfælde, er genstanden for disse iagttagelser.

Synspunktets afgrænsning udelukker naturligvis et retfærdigt helhedsbillede af Egedes sammensatte, fascinerende personlighed, ligesom pladsforholdene heller ikke tillader en samlet fremstilling af kolonisationens komplicerede historiske forløb. Der henvises i begge forbindelser til de i litteraturlisten nævnte arbejder.

Baggrunden for Egedes absolutte overlegenhed overfor grønlænderne er væsentligt den, at han kom som repræsentant for en absolut verdensorden for at bringe sin tros absolutter. Det ville være urimeligt at forlange, at hans vurderinger skulle være relative. Selv den ydmygste kristne strækker ikke sin ydmyghed så vidt, at han mener andres

tro kan være lige så god som hans egen. Egede var missionær, tilmed „Kongelig Dansk Missionarius“, og selvfølgelig missionerede han. Det var derfor, han var rejst ud. Den sammenblanding af gejstlige og verdslige forpligtelser og beføjelser, Egede fra begyndelsen af nødvendighed var udstyret med, har haft uoverskuelige konsekvenser for samfundsudviklingen i Grønland, lige som den i øvrigt har skabt stridigheder omkring vurderingen af hans person og indsats.

I breve, skrivelser og relationer vender Egede gang på gang tilbage til den kaldelse, der har ført ham til Grønland, tanken om „vore Hedenske Grønlænders Omvendelse“ og „dend alvorlige Resolution og hiertelig Forlangende, at ville prædike Christi Evangelium for dennem“ (Rel. s. 3) „Hans Allerhelligste Nafvn til udødelig Lofv, Priis og Ære, og disse arme vildfarende Mennsker til Saligheds Op- liusning“ (Rel. s. 7). Den iver, hvormed han kæmpede for sin ide igennem 13 år, fra 1708, da tanken først faldt ham ind, og til 1721, da den omsider blev til virkelighed, og den vedholdenhed, hvormed han under stadig henvisning til sin forpligtelse holdt ud i Grønland, når alle andre syntes at ville opgive „dessein'et“, må anses for tilstrækkeligt til at godtgøre, at grønlændernes – og eventuelle overlevende nordboeres – kristning var det primære formål med hans rejse. Der er da heller intet i Egedes mange tekster, der røber tvivlsom oprigtighed i denne sag; tværtimod.

Noget andet er, at han for at kunne missionere også måtte kolonisere. *Han* kunne nemlig ikke eksistere under de givne vilkår og måtte medbringe et minimum af europæisk civilisation for overhovedet at kunne opholde sig i landet. Missionen var afhængig af skibe hjemmefra, og for at sejladsen kunne finansieres, måtte den tidligere afbrudte Grønlandshandel genoptages. Egede er fra første færd klar over, at han intet kan stille op uden verdslig hjælp, og det var da også på hans initiativ, at det Bergenske Kompagni, der varetog sejladsen 1721–26, blev stiftet, i øvrigt med den ludfattige Egede blandt sine største aktionærer. Da han mange år efter måtte høre for sin verdslighed som „Kolonialgeistlig“ i den bitre brevstrid med Chr. David, lederen af den mähriske brødremenighed, der var sendt op fra Herrn-

Pôq og Kiperôq, de to grønlandere, som Bergenskompagniet i 1724 lod sende ned til København for at de kunne blive forestillet for kongen og vække interesse for Grønlandsmissionen. Kisteblad, udsendt i anledning af de storstilede optog, der afholdtes 9. nov. 1724 på de københavnske kanaler, og hvis midtpunkt var grønlanderne, der harpunerede ænder og viste færdigheder i kajakeroning. — Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 1380.2^o.

The two Greenlanders Pôq and Kiperôq giving a performance in their kajaks on the canals of Copenhagen, in 1724.

hut i 1733, afviste Egede beskyldningen med værdighed: „Jeg har aldrig rost mig af en umiddelbar Kaldelse. Derfor har jeg ogsaa tilkendegivet min gode Vilje og Attraa for Kongen, at han maatte komme disse stakkels Folk og fordums Undersaatter til Hjælp og forunde mig og andre at gaa til dem for at lære dem Guds Ord. Jeg vilde have været en Sværmer eller Fantast, hvis jeg havde foresat mig at rejse til Grønland uden al menneskelig og ydre Hjælp“ (cit. eft. Bobé: H. E., s. 211–12).

Som et argument for at opnå denne ydre hjælp anførte Egede i

sine forskellige andragender ofte, at Grønlands indbyggere „Som meldt, baade hafvde været Christne, som ochsaa vare af Norske Folch og Extraction, og deris Land under Norgis Crone beliggende“ (Rel. s. 3-4), et argument, der sikkert ikke har været uden vægt i kolonialismens århundrede, hvor det gjaldt om at bevare sin hævd på vundne rettigheder – suveræniteten på Grønland var f.eks. truet af hollændernes voksende handel på landet.

Da Egede omsider 4. juli 1721 fik suppleret sit „lofvlige Kald paa Guds Side“ med „en ordinarie Vocation der till af Mennisken“, som han anmodede om i sit missionsforslag af 1718 (D.G. s. 49) følte han det som bekræftelsen på sin livsopgave, og han kaldte sig altid siden for „Kongelig Dansk Missionarius“. Det havde ikke blot den sammenhæng, at han behøvede al mulig ydre støtte, men også den, at han var bundet af den tid, han var opdraget i. Han var virkelig sin konges tro undersåt, en vesteuropæisk borger, der med ydmyghed og værdighed indtog den plads i samfundshierarkiet, der tilkom ham. Det fremgår af al hans færden i Grønland.

Han var desuden som teolog opdraget i den lutherske ortodoksi. Ifølge den lære, han selv havde modtaget på universitetet (under professorerne Hans Wandall og Hans Bartholin) var evangeliet allerede i apostlenes tid blevet forkyndt over hele jorden; men hedningene havde forkastet det. Kristenheden havde som følge deraf ingen yderligere forpligtelse til mission; man skulle blot svare til sit kald. Det havde Egede netop ikke gjort, idet han for at kunne arbejde for sine grønlandske planer havde forladt sit præstekald i Vågen ved Lofoten, en beslutning, der var dobbelt dristig, fordi den for det første kostede hans meget beskedne underhold, for det andet ødelagde hans gode omdømme hos venner og embedsbrødre. Efter luthersk-ortodoks opfattelse havde han svigtet, og det var derfor vigtigt for ham at få bekræftet, at han havde ret i at bryde med denne opfattelse. Han var nok en fornyer, men ingen oprører, og han nærrede ingen ønsker om at komme til Grønland som privat fantast. Kaldet i Vågen skulle erstattes med et andet og ligeså officielt i Grønland. Netop ved at rejse dertil udfyldte han sin plads i det dansk-norske samfund og

inddrog så at sige derved Grønland i det, et forhold, der har haft mere end blot missionshistorisk betydning.

I den instruks Egede aflagde ed på den 30. april 1721 inden afrejsen fra Bergen, understreges hans dobbelte opgave. Han har ansvaret både for missionsgerningen og dens økonomiske grundlag, handelens og Bergenskompagniets tarv. Som koloniens overhoved skal han holde folkene til arbejde og god orden og sørge for at hjemsende rapport om hvad der er sket. Han er på een gang præst og øvrighed.

Den væsentligste forhindring for handelens fremgang var den ensidighed i interesser, der karakteriserede dette tidlige tidspunkt af Grønlands kolonisering. Europæerne havde behov for grønlændernes varer, mens det omvendte ikke var tilfældet. Derimod havde grønlænderne stærkt brug for deres egen fangst og var meget utilbøjelige til at afgive noget af den. Det eskimoiske samfund var i økonomisk henseende næsten autonomt i sin afhængighed af landets egne, få produkter. Det var naturligvis en fordel at have synåle, ulo'er (knive som kvinderne brugte til at skrabe skind med) eller harpunspidser af jern; men det var ikke så uomgængeligt nødvendigt, at man turde ofre det dyrebare vinterforråd. „Der laae vel 50 Kobber paa Landet, som de hafvde fanget; men de vilde ingenlunde selge os noget deraf, men de viiste paa deris Quinder og Børn, at det var deris Spiise, som de skulde lefve af“, skriver Egede i en karakteristisk situation som han oplevede gang på gang (Rel. s. 11). Blev først sælen borte, var det ret ligegyldigt hvilken slags harpunspidser man havde; så truede den hungersnød, der var det grønlandske samfunds konstante fare – og den kunne ikke afværges ved de midler, den daværende europæiske civilisation havde at tilbyde. Der skulle en århundredlang proces til, før det kunne betale sig at drive handel på Grønland i større stil.

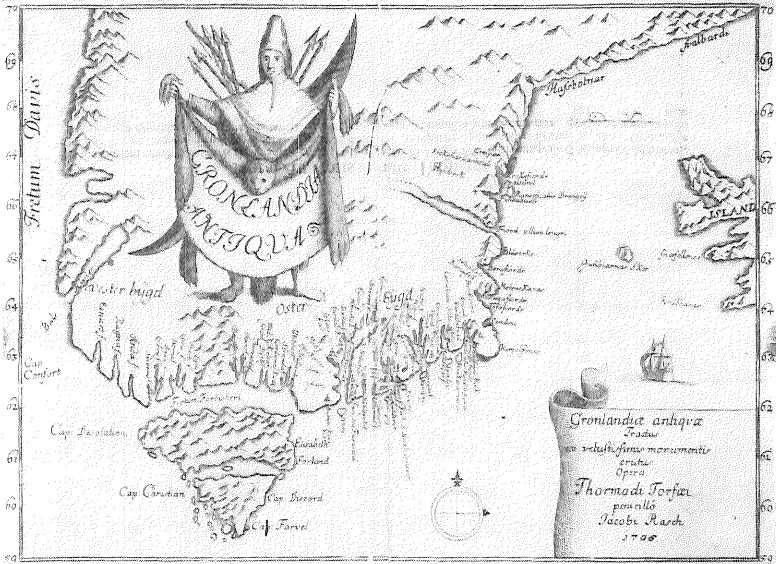
Processen var begyndt, idet hollandske redere fra 1624 og fremefter sendte regelmæssige skibe op i Diskobugten til hvalfangst og tuskhandel med grønlænderne. De gjorde i begyndelsen gode forretninger; men det meget lille marked dækkedes hurtigt, så de måtte give be-

standig mere for spækket, en konkurrence den danske koloni slet ikke havde økonomiske midler til at deltage i. Dens varer var både dyrere og dårligere end hollændernes.

Egede blev hurtigt klar over, hvor uafhængige grønlænderne var af de materielle goder, han kunne bringe; men konstateringen fører, karakteristisk nok, ikke til nogen højere vurdering af det selvforsynende grønlandske samfund. Hvis „de ellers vare saadanne Folch, at Deris Lefvemaade udfordrede noget af Vigtighed hos os, da kunde alleene Handelen inden een kort Tiid riigeligen kompensere dend anvente Bekostning, men fordi de endeel vare forsiunede af Hollænderne, og vi derimod har ingen Vahre af Consideration, endeel ogsaa af dem lidet behøfver af os til deris Huusholdning og Handterings Fortsettelse, derfor er Handelen saa ringe . . .“ (Rel. s. 53). Det er grønlænderne, det er galt med.

Fra en rejse til „Fiskefiorden“ kunne handelsassistenten berette, at han i eet hus har fundet en overflødighed af hollandske varer, over et dusin nye messingkedler, malede kister, bakker, tinskåle, værktøj, skjorter, bukser, trøjer, hatte, tekopper m.v., der hang rundt omkring „til Prydelse som i en liden Krambod“ (Ekstrakt af Protokollen ved Godthaab 28/5 1729–29/3 1731, RA.). Det kan altså ikke være købt af behov, men må være anskaffet som statussymbol eller påtvunget som bytte for mere eller mindre røvet gods. Der fandt så mange overgreb sted fra hollandske skippere, at de nederlandske generalstater 18. nov. 1720 havde måttet udstede en plakat, der påbød anstændig behandling af de vilde. Skønt der også tit har været et tvangsmoment i de danskes handel – det overbevisende argument for byttet kan (ifølge ovennævnte protokol) have været en „Øredak“ fra købmanden eller anden form for „Trudsell og Allarm“ – var der ikke tale om egentlige røverier. Man prøvede tvært imod at slå sig igennem med løfter om beskyttelse mod hollænderne.

Efterhånden som Bergenskompagniets økonomiske vanskeligheder steg, og det blev klart for Egede, at ingen andre i kristenheden syntes at føle sig kaldede til at betale for grønlændernes omvendelse, kom han på den tanke, at hedningene passende selv kunne bidrage til deres

Grønlandskort, tegnet af Jacob Rasch til den kgl. norske historiograf Thormod Torfæus' „Gronlandia antiqua“, 1706, som Egede har kendt fra o. 1718. Kortet viser den traditionelle – på litterære kilder baserede – placering af den norsk-islandske kolonis Vesterbygd på Grønlands vestside og Østerbygden på den utilgængelige østside. Det var en af Egedes opgaver at finde frem til Østerbygden via et af de to stræder, Frobisher-Strat og Bear Sound, som tænktes at afskære Sydgrønland som to store øer. – Fot. Kgl. Bibl.

Jacob Rasch's map of Greenland, 1706, showing the supposed, but erroneous situation of the West and East settlements of the old Norsemen. Two broad sounds, the Frobisher Strait and the Bear Sound, were thought to split up the southern part.

evige salighed. De kunne betale skat til den danske konge og dermed være med til at financiere missionen, som jo, når alt kom til alt, var oprettet alene for deres skyld. Det kunne han dårligt forklare dem; men han kunne da foreslå, at kongen som modydelse lovede at beskytte dem mod hollænderne. Han spurgte sig for og konstaterede nogen interesse for en „frivillig“ ydelse af spæk til at „forære Kongen“.

Da Bergenskompagniet var kommet så langt ned, at man lod direktionen afsætte og udsendte en kommissionær Chr. Jessen Pettersøn,

der skulle forhøre sig om fremtidige muligheder for Det grønlandske Væsen eller Dessen, svarede Egede i sit responsum, at han ikke vidste noget bedre forslag end at „Mand gandske underkaster sig disse Vilde og gjør dem til Slaver – og om icke gandske til Slaver, så dog at de Folch maae Contribuere noget liiderligt [= rimeligt] til deris egit Beste“ (Deichmannske Bibl. 84, Fol., Oslo). Det lyder uhyggeligt; men det fremgår både af denne sammenhæng og andre, at han ved „Slaver“ ikke forstår stort andet end almindelige samfunds- og skatteborgere i vesteuropæisk forstand: „Eftersom disse Stachler ere heel lettroende og frygtagtige, da har de Erklæret sig at Ville gifve og gjøre Hvad vi af dennem forlangede“ (ib.).

Baggrunden for skarpheden i udtrykket er imidlertid en tydelig irritation over visse sider af grønlændernes væsen, deres mangel på „Orden og Disciplin“, som kun kan modvirkes ved at de kastes „gandske under Aag og Contribution“. Ellers er al møje og bekostning forgæves „iche alleene i timelig Ting, men endogsaa i aandelig, thj disse arme Mennsker ere heel uskichet, med Frugt at annamme Guds Ord, saa lenge de maa leve i deres sædvanlige Vildhed og Selfraadighed“ (D. G. s. 118).

Forklaringen på denne voldsomhed i handelens og missionens dobbelte krav om europæisering af grønlænderne er at finde i Egedes erfaringer som missionær.

Den første og væsentligste vanskelighed, der mødte missionen, var naturligvis den sproglige. Egede havde haft en ordliste med ombord og gik af ganske overfladiske navneligheder ud fra den opfattelse, at sproget var en afart af vestnordisk (lige som man oprindeligt mente, at indbyggerne stammede fra den tidligere norsk-islandske kolonisation). At begge dele var fejlagtigt, var man efter ankomsten ikke længe om at konstatere, og man stod da over for den kolossale vanskelighed at skulle tilegne sig et vildt fremmed og temmelig kompliceret sprog, hvis grammatiske opbygning man måtte finde frem til uden hjælpemidler, før man overhovedet kunne begynde på den egentlige

opgave. Man måtte således lære sproget i praksis ved omgang med de indfødte.

Den første kontakt med grønlænderne etableres ved en tilfældig overensstemmelse med „de vildes“ oprindelige forestillinger, deres tro på, at navnet rummer en persons kraft og væsen. En grønlænder „ved Nafvn Aroch fattede Affection til en af vore Folch, som hed Aaron, for det fellis Nafvns Skyld“ (Rel. s. 12). Så er vejen banet, og samme Aaron posteres den første vinter i huset hos sin navneven så han kan iagttage grønlændernes sprog og livsform. Trods alle europæiske bindinger og begrænsninger er Egede ikke et øjeblik i tvivl om sin metode: det gælder om at komme i så nær og sympatisk kontakt med grønlænderne som muligt, og om at kende og forstå det folk, man vil påvirke. Det forekommer nutiden ret indlysende; men det var ingenlunde en selvfølge på hans tid. Herrnhutterne brugte for eksempel ikke samme fremgangsmåde. Sikkert uden at ville det er Egede blevet en af de første repræsentanter for moderne antropologiske forskningsmetoder.

Næste vinter er det hans egen tur til at flytte ind i et grønlandsk vinterhus sammen med sine to små sønner, „efftersom ieg ved ingen anden Vey eller Middel seer at komme til een rett Erfaring udj deris Sprog, uden ved en idelig og stedtze varende Omgængelse med dem, i hvorvel det samme vil blifve mig hart og besverligt noch formedelst deris Skidenvurrenhed, men gifve Gud, det omsider kunde tiene til Hands Æris Befordrelse, da vilde ieg med Lyst og Glæde lide hvad forekomme kunde“ (Rel. s. 56). Det holder også hårdt, han bliver syg og må kaste op af den slemme stank, „thi det raadne Speck og anden Smutzighed [baljer med urin til garvning af skind], som de bær ind i deris Huuse gifver en saadan Stanch fra sig, at det er ulideligt for een kleinlig Natur at taale og udstaae; derhos er man och ilde inkommoderet af Luus, som de Wilde befænger een med; i andre Maader ere de stachels Mennisker gode at omgaaes med; Gud gifve mig ellers Kraft og Størche, at overbære dette“ (Rel. s. 58).

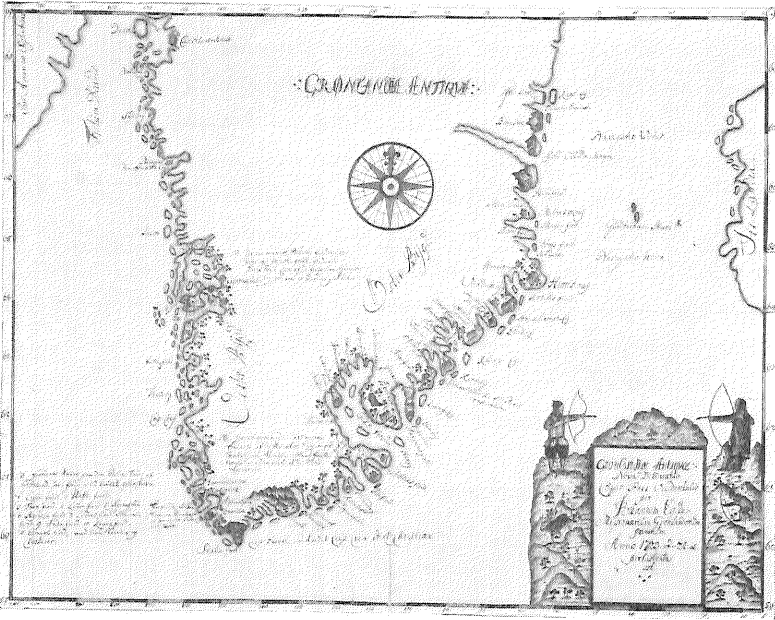
Anstrengelserne – og der kan næppe være tvivl om, at Egedes udtryk for dem er behersket – bar kun langsomt frugt. Efter det første

år kunne han hjemsende en liste på 291 nogenlunde rigtige grønlandske „Wocabula“ (som befinder sig i det norske Riksarkiv); men han kan ikke sætte dem sammen i grammatiske helheder. Efter to års forløb kan han sammensætte en primitiv katekismus, en oversættelse af de ti bud og et par bønner. Den væsentligste hjælp til studiet af det grønlandske sprog havde han i sine børn, som han ganske bevidst lod vokse op sammen med grønlænderbørnene.

Foruden den vanskelighed, der skyldtes Egedes begrænsede kendskab til grønlandsk, konstaterede han også en begrænsning inden for selve sproget: det savnede abstrakter. Eftersom grønlænderne (så vidt han i begyndelsen kunne skønne) er fuldstændige ateister og „veed slet intet af Gud at sige, men lefver ligesom ufornuftigt Fæe“ (Rel. s. 38), er der ingen ord at låne, når han skal gøre rede for religiøse begreber.

Det var nu ikke helt rigtigt. Han har selv i den første tid levet højt på et låneord, hvis indhold vakte hans dybeste afsky, da det i løbet af et par år gik op for ham, hvad det var. Grønlænderne havde meget hurtigt navngivet Egede „Pelleste“, i følge sagkyndige en grønlandisering af ordet „præst“. „Ibli pelleste angekau“, sagde en grønlænder til ham, og Egede oversætter begejstret „Du præst, er en stor mand“, idet han regnede med, at angekau (el. angákôq) betød stor. Han kaldte også Gud for „angekau“ og var dermed i overensstemmelse med forestillinger hos grønlænderne, som han absolut ikke til lagde nogen værdi, da han lærte dem at kende. Angákôq betød åndemaner og betegnede Egedes lokale konkurrenter i hans egenskab af forbindelsesled mellem den jordiske og den hinsidige verden. Grønlænderne opererede nemlig i høj grad med en sådan, et system af afdødes ånder og farlige magter bag naturen, der kunne gribe ind til hjælp eller undergang for mennesker. Angákôq'erne var personer, som i kraft af særlige evner ved særlige ceremonier kunne undertvinge sig et større eller mindre antal „hjælpeånder“ og derved råde over liv og død, fangst og misfangst.

Associationen til „stor“ er for så vidt berettiget som åndemanerne på den tid virkelig havde stor magt i de grønlandske samfund på

Dette kort, som Egede må have tegnet ca. 1735, viser de væsentlige korrektioner, hans iagttagelser har medført. Efter en recognosceringsrejse sydpå 9/8–14/9 1723, hvorunder han nåede til $60^{\circ} 10'$ nordl. br., altså næsten til Kap Farvel, måtte han – rigtigt – konkludere, at intet af de to stræder fandtes på Grønlandssiden af Davidsstrædet, men at de måtte ligge på den amerikanske side. Egede fandt i øvrigt Østerbygden på denne rejse; men da han var bundet af forestillingen om, at den lå på østsiden, troede han, at det blot drejede sig om den sydlige del af Vesterbygden. Tegningen i kartouchen viser Egedes opfattelse af mødet mellem nordboerne og den grønlandske befolkning. Orig. på Kgl. Bibl.

Map drawn by Hans Egede ab. 1735 with his corrections of southern Greenland. He still places the East settlement of the Norsemen on the East coast. Now we know that it was situated on the West coast.

grund af de evner, man tillagde dem. Omtrent den samme magt, som man havde iagttaget, at Egede havde ved kolonien. Han skilte sig tydeligt ud fra de andre, blandt andet ved at gå anderledes klædt. Egede optrådte altid i ornat, hvad der må have været fantastisk upraktisk på hans lange rejser i åben båd og under ophold hos grøn-

lænderne, men nyttigt, når det gjaldt at understrege hans værdighed. Desuden var han udstyret med en klar autoritet: han bestemte alt, og når han holdt sine lange taler (man kaldte ham også „taleren“) og ceremonier, sad alle tavse og andægtigt lyttende. Egede måtte altså være „kablunach’ernes“ (de fremmedes) angákôq, og da man, tildels af sørgelig erfaring, vidste, at kablunach’erne formåede meget, måtte han også være en stor åndemaner, som det var værd at stå sig med, og hvis hjælp man burde opsøge.

De kom derfor strømmende fra syd og nord og forlangte, at Egede skulle blæse på deres syge. Da han ikke kunne tro, der var nogen „sær Tanche eller Superstition her under“, og han desuden var et venligt menneske, så blæste han løs, siden det nu kunne fornøje dem. Efterhånden med stigende samvittighedsnag. Sålænge han – på grund af den sproglige misforståelse og sin manglende viden om, at grønlænderne faktisk havde en del „superstition“ – akcepterer at være angákôq, lever han uden at vide det højt på sit ry som heksedoktor. Det hjalp også, at det var lykkedes ham at helbrede en „blind“ ved at vaske hans betændte øjne med cognac – han medicinerede så godt han kunne, eftersom han virkelig gerne ville hjælpe de syge. Han gjorde store fremskridt i henseende til at vinde grønlændernes tillid.

Men med det specifikt evangelisk-lutherske kneb det ganske overordentligt. Hvergang Egede bebrejdede grønlænderne, at de ikke lagde tilstrækkelig vægt på hans ord (det skete tit), forsvarede de sig med, at de troede alt hvad han sagde; men han kunne på den kirkes vegne, som han repræsenterede, ikke lade sig nøje med sådanne personlige tillidsvota, som tvært imod syntes at irritere ham: „Saaledis ville de stakkels Folk altid have Ord for at være bedre end de vare“, skrev han (Rel. s. 295). De skulle ikke tro på Egede, men på Gud. Når de således var overbeviste om, at det faktisk forholdt sig som han sagde, skulle de naturligvis ikke blot ytre en vag tilslutning, men også kunne gøre rede for, hvad det var de tilsluttede sig. De skulle kende og forstå den kristne lære for at man kunne akceptere dem som troende.

Opfattet eksistentielt er det et meget højt krav; men selv i den praktiske udformning som den lutherske ortodoksi havde givet det:

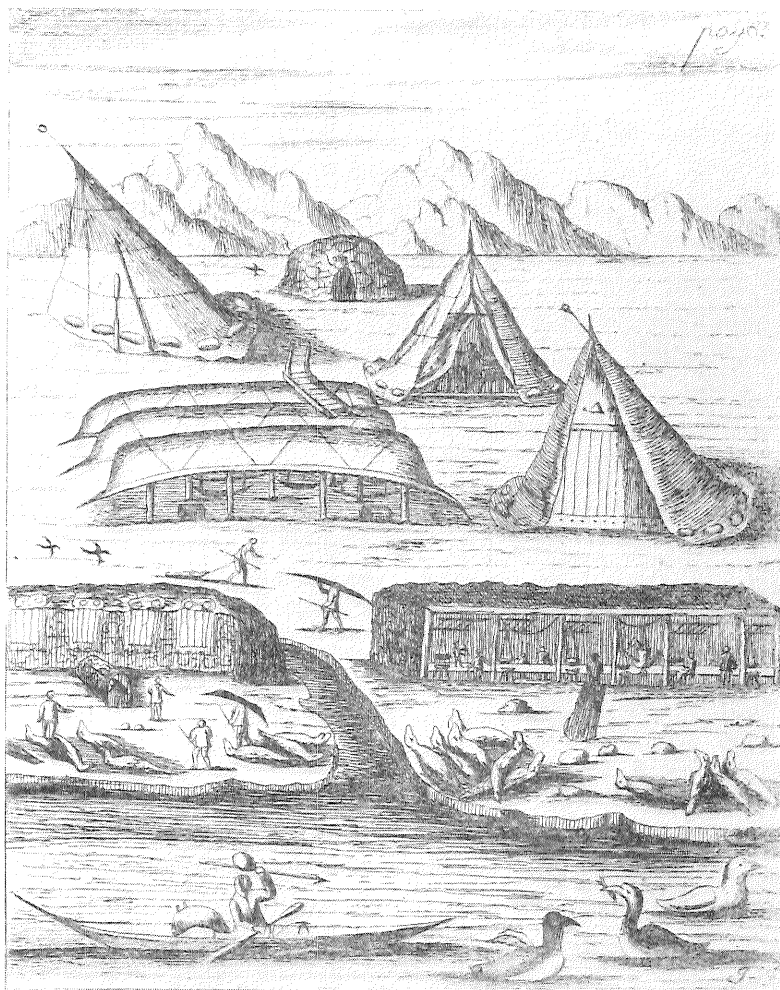
at man skulle kunne en katekismus, var det uhyre svært for grønlænderne, hvis tankegange lå fjernt fra vesteuropæisk intellektuel tradition, at leve op til. Navnlig da de sproglige vanskeligheder var uoverstigelige. Det er særlig galt med forsoningslæren, hvortil de „ere endnu alt for dumme og ubequemme saadant at begribe“, men han håber „nest Guds Hjelp, allerbest ved vort eget Sprogs Fortolchelse med Tiden dem at imprimere“ (Rel. s. 74). Grønlænderne skulle med andre ord lære dansk for at forstå kristendommen, hvad der turde være en falliterklæring af dimensioner.

I sin katekismus (Rel. s. 135) lærte Egede, at alle mennesker skulle døbes for at blive rensed og befriet fra djævelens magt, og da han i sin nødvendigvis temmelig primitive forkyndelse gør meget ud af, hvor ubehageligt det er at komme i djævelens klør, måtte der opstå et forståeligt ønske om at blive døbt. Men Egede nægtede at døbe de voksne, før de havde ydet tilstrækkeligt bevis for deres tro, og der var lang vej til det bevis. Også over for dåb af børn var han yderst tilbageholdende. Man lovede jo at opdrage børnene i den kristne lære, og overholdtes løftet ikke, var det en vanhelligelse af dåbens sakramente. Og der var, siden de voksne ikke kunne lære deres katekismus, ingen andre end Egede og de få hjælpere, han efterhånden fik, til at forstå denne opdragelse. Da hele foretagendet bestandig svævede i en tråd, så man hver sommer, når skibet kom – gerne et par måneder efter at man var begyndt at vente det – ikke vidste, om man blev kaldt med tilbage, turde man næsten intet udrette. Egedes brændende ønske om en fast kolonisering og en bestandig udbygning af mulighederne for at påvirke grønlænderne er født af den intellektuelle redelighed, hvormed han gik til sin opgave, ikke af magtbegær – selv om den endelige konklusion blev, at man måtte lægge hele landet „under Tvang“.

Den første han vovede at døbe var et dødssygt barn, fuld af frygt for at barnet „imod Forhaabning skulle blefven tilpass igien“. Han blev dog lykkeligvis befriet for sit tunge ansvar samme dag (24. jan. 1724). Problemet er standende. I januar 1729 – det var under det kongelige koloniseringsforsøg, da man ville befolke landet med en

indtagende blanding af straffefanger og fordrukne militærpersoner – følte Egede og hans hjælpepræster sig så vidt konsoliderede, at de vedtog at døbe børn af kristeligt sindede forældre i den nærmeste omegn, idet de håbede at kunne nå dem med undervisning siden hen. Forslaget blev approberet af Missionskollegiet ved første givne lejlighed, dvs. at tilsagnet var dateret 11. maj 1730 og blev modtaget ud på sommeren; så langsom var postgangen. Da kolonien påny var i vanskeligheder i 1731–32, det år Egede måtte blive på egen risiko, mens den mislykkede garnison blev kaldt hjem, holdt han atter op med at døbe. Selv under den store koppeepidemi i 1734, der lagde hele hans missionsmark øde (1200 grønlændere døde i egnen omkring Godthåb) var han tilbageholdende. Besejlingen var ganske vist genoptaget – med epidemien som foreløbigt resultat; men usikkerheden var for stor. Der kan ikke være nogen tvivl om, at problemet har været pinagtigt. Han var dog draget ud for at kunne døbe hedninger; men han må trøste sig: „Ikke Daabens Mistelse, men dens Foragt, fordømmer“. Man kan ikke mistænke Hans Egede for at have villet indlægge sig verdslig hæder ved at hælde vand over hovedet på en masse folk. Det var alvor.

Derfor blev han også rasende på grønlænderne, når de ikke syntes at lægge sig deres egen salighed nær så meget på sinde. Han havde hurtigt forstået, at han måtte knytte grønlændere til sig som hjælpere for sprogets skyld, og havde i tidens løb entreret med mange unge mennesker om at oplære dem i kristendom ved kolonien. De skulle bo frit hos ham og til gengæld hjælpe med sproget. Det blev til en kæde af skuffelser, for de rejste hele tiden på jagt, eller de fik giftegriller. Egede klager ustandselig over deres mangel på orden og disciplin: „Mens Sommeren varer er der liden Forhaabning at kunde beholde dem i nogen Stadighed, efftersom de ere saa hengifne til deris egen Plasier og dend idelig Omstripning med hinanden“ (Rel. s. 79). At grønlændernes „omstripning“ – dvs. deres strejfen om på fangstrejser – ikke finder sted for den rene fornøjelses skyld, men er en økonomisk nødvendighed i et jæger- og fangersamfund, når han aldrig nogensinde at forstå. Han kan ikke betragte det, som i hans

Scene fra Grønland med sommertelte og vinterbolig, konebåde og kajakker, fangne sæler og fuglefangst m. m. Illustration fra originaludgaven af „Det gamle Grønlands Nye Perustration“ 1741 efter Egedes egen tegning. Fot. Kgl. Bibl.

Greenland scene drawn by Hans Egede 1741.

samfunds øjne skyldes mangel på samfundsorden, som udtryk for en organisation, der blot er forskellig fra den, han kender. Man skulle ikke tro det var muligt, skriver han, at der „nogensinde skulle findis en Nation eller Folch, som ey skulle hafve Lovv, ey Øfrighed, ey Orden og Disciplin, uden hvilchet det menniskelig Societet iche vell kand bestaae“ (Rel. s. 37); men det er altså tilfældet „her udj Grønland, hvor vi slet intet kand fornemme til nogen Orden eller Regiment“ (ib).

Blandt de mange former for „Aberie“, Egede har haft lejlighed til at iagttage, var også trommedansen og sangen, en slags rytmiske, dansede og sungne polemikker, der tjente til bilæggelse af konflikter i de eskimoiske samfund, f.eks. retslige afgørelser eller fastlæggelse af priser. Den offentlige mening, repræsenteret ved de fremmødte tilhørere, afsagde dommen ved bifalds- eller mishagsytringer. Egede var ganske klar over sangerkrigenes æstetiske funktion som kunstnerisk udfoldelse, og med iagttagelsen af deres virkning som psykologisk afreagering: „I saadanne Viiser forekaster og bebreyder de hinanden hvad de veed og paa denne Maade hevne sig“ (Rel. s. 379), er han nær ved at opfatte også deres juridiske funktion som ordnende samfundsmagt. Men hans europæiske begrænsning forhindrer ham i at nå så vidt. Når han ikke umiddelbart kan fornemme nogen orden, må han gå ud fra, at der heller ingen er.

Da han imidlertid ikke kan undgå at se, at grønlænderne lever meget fredeligt, konstaterer han til gengæld en mageløs naturbegavelse for at omgås hinanden, som „beskiemmer alle vel politiserede og civiliserede Nationer“. Synspunktet forøger hans dybe sympati for grønlænderne, men ikke hans forståelse af dem. De ejer „Kærlighed og Ærlighed, Kyskhed og Ærbarhed, ja alle udvortes Dyder“.

For at de lettere skal tilegne sig den ene indvortes dyd, troen, har Egede besluttet at lære dem at læse „endog de her till hafver een slet Inclination, foregifvende de iche veed, hvor till saadant nøtter, men at fare ud paa Søen at jage effter Kobber og Fugle er større Plasier, og dermed kand de och nære sig“ (Rel. s. 59–60). Her står to kulturer uden gensidig forståelse over for hinanden. Egede kan ikke

akceptere, at grønlænderne tilsidesætter deres evige salighed for deres timelige vel, og han har åbenbart heller ikke kunnet se det rimelige i, at de betragtede sælfangst som nyttigere end læsning. Omvendt kan grønlænderne ikke gøre sig forestillinger om, at der er steder i verden, hvor man ligefrem kan leve af at kunne læse og skrive.

Da det i den grad kneb med at holde på de elever, der siden skulle bistå ham med at bringe kristendommen til deres landsmænd, syslede han med tanken om at bortføre „nogle unge Personer“, der så skulle opdrages i København til „den sande Guds Kundskab“ under ordnede forhold. De skulle naturligvis tages fjernt fra kolonien „at vi icke der ved gjøre dem flygtige for os eller opreyse dem til Fiendskab imod os“ (Rel. s. 39, i skarpere form i forslaget til kommissionæren, Deichmannske Bibl. 84, Fol.). Når det gjaldt det ene fornødne, så han stort på midlerne.

Det skete i øvrigt, at grønlænderne gemte deres små drenge, når Egede rejste rundt på sine missionsrejser, af frygt for, at han skulle tage dem med til kolonien. Selv om det kan tænkes, at drengene har fulgt frivilligt med, var det imod forældrenes vilje. Den stående indvending var, at de holdt af deres børn og heller ikke kunne undvære drengene, der skulle opdrages til fangere (pigerne måtte han hellere få; men dem var han ikke så interesseret i). Det er altså atter fanger-samfundets hårde økonomi, han er i konflikt med – uden at vide det.

Imidlertid havde han ret i sin vurdering af nytten ved de grønlandske kateketer. Den ene han havde fået opdraget, drengen Papa, døbt Frederik Christian, var en meget effektiv missionær. For det første fordi han kunne komme vidt omkring i sin kajak, mens danskerne var afhængige af, om der fandtes ledige både og mandskab til at ro dem. For det andet fordi han utvivlsomt havde lettere ved at anskueliggøre de kristne begreber, han havde tilegnet sig, for grønlænderne.

Det har ikke været i argumentationen, Egedes forkyndelse havde sin stærke side, dertil var de sprogligt-kulturelle forskelle alt for store. Han har virket ved sin personligheds blanding af mildhed og autoritet. Når grønlænderne undrede sig over, at han ikke ved at bede for

dem kunne skaffe dem flere sæler eller bedre vejr, havde han næppe ord til at forklare dem, at hans gud ikke gav sig af med den slags handelsaftaler, men måtte nøjes med at fortælle, at Gud var vred på dem, fordi de ikke troede tilstrækkelig inderligt på hvad Egede sagde. Det er hans hyppigst gentagne melodi. Alt hvad der overgik dem af ondt – og det var ikke småting – blev vendt som en bebrejdelse mod deres lunkenhed og koldsindighed. Den guddommelige sandhed rørte dem ikke nok, sagde han, hvad han strengt taget ikke kunne vide, da han trods alt ikke evnede at ransage hjerterne. Men han er overbevist om, at „grønlænderne af Naturel ere et meget dumt og koldsindigt Folk“ (Rel. s. 401), en egenskab der ligefrem er udstrakt til deres hunde, som aldrig gør, men kun hyler og tuder – åbenbart et udtryk for manglende passion (Rel. s. 336). Da koppepidemien raser, og panikslagene og dødsensangste grønlandere, uden at Egede kan hindre det, flygter bort fra sygdommen – hvorved de spreder den – forundres han også over deres „store Sikkerhed og ubeskrivelige Koldsindighed i denne deres store Nød og Elendighed“ (Rel. s. 278). Den temmelig temperamentsfulde Egede har ofte haft fornemmelsen af at slå i en dyne, og har så selv reageret ved at slå hårdere og hårdere.

Med det resultat, at de blev endnu blidere og mere føjelige. Når man taler dem alvorligen til og straffer dem for deres koldsindighed, „lader de sig straks rette og til Skikkelighed bequemme“. Da han havde forstået, at han havde særlige modstandere i „angákôq'erne“, for han særlig hårdt frem imod dem og truede med, at der vil komme „mange Folch fra voris Land og skall ihjelslae alle dem, som teer sig saa uskichelige og bespotter Gud“ (Rel. s. 112). En åndemaner, der har været udsat for denne formaning, følger sig derefter på skrømt. Da Egede opdager, at fyren allerede næste dag vil mane ånder for at skaffe fangst, truer han ham med en kæp, hvorefter ikke blot åndemaneren, men alle tilstedeværende hævder, at de tror på Gud; men så må Egede også sørge for sælerne. En mand, som har benægtet djævelens eksistens, får et slag på munden af Egede – og vil slå igen, „hvilket dog ingen tilforn, naar jeg har været foraar-

Kartouche fra Grønlandskortet i „Det gamle Grønlands Nye Perustration“, København 1741. Tegningen viser datidens karakteristiske grønlandske kvinde- og mandsdragter, samt det vigtigste bytte fra jagten på land: sneharer og rener. Den siddende kvinde holder en ulo – kvindekniv – i sin venstre hånd. – Fot. Kgl. Bibl.

Greenlanders in native costume, with dog and spoils of the hunt: reindeer and mountain hare, 1741.

saged at straffe een og anden af dem for deris Uskikkelighed, har fordristet sig til at gjøre“ (Rel. s. 170–71).

Det kan måske forekomme sælsomt, at Egede forventer, sådanne fremgangsmåder skal føre til oprigtig religiøsitet; men man må erindre sig, at tugt og frygt spillede en væsentlig rolle i datidens begreber om lydighed og respekt, og at metoden var almindelig i al undervisning. Egede hørte til i et hierarkisk samfund, hvor man frygtede og adlød autoriteterne, og i Grønland repræsenterede han selv disse autoriteter; det var derfor uhørt, at man forsøgte at slå igen. Ganske vist var Grønland endnu ikke noget sådant samfund efter vesteuropæisk mønster; men man havde uddraget af sine erfaringer, at det måtte blive det, hvis kristendommen skulle have nogen virkelig

chance. Der skulle oprettes handelsstationer og missioner langs hele vestkysten, så grønlænderne var indespærrede af præster og kateketer på alle sider, foreslog Egede (D.G. s. 151); og hans hjælpepræst Albert Top siger lige ud, hvad det drejer sig om, i sit forslag til Christianiakommissionen: „Bliver og Collonisterne saa mange, da vil Jeg forsickre: at de wilde herved tillige paa een lempelig Maade med tiden skal kunde bringis til Lydighed; thj gruer De nu, som er vist og sandt, for dend Eniste, Enckle og Elendige Collonie, som har været paa Landet til denne tiid, besadt med faae Mennsker, der har været og er det gandske lands Skræk; Da skal Grønlænderne langt meere Vide at frygte og bøie sig, naar saa mange og bedre be-krefftede Collonier stiftes iblandt Dennem, at De i sandhed skal neppelig vove at giøre nogen ting af betydende uden forespørgsel“ (Kopi af skr. fra Albert Top, dat. 3/10 1727, RA, Da. K. Henl. Sager vedr. Grønl. D 118).

Med et siden misbrugt ord konstaterer Egede, at grønlænderne først må blive mennesker og siden kristne: „da giøres det høylig fornøden, gandske at kaste dem under Contribution, for at bringe en skichelig Poletie iblant dem og at venne dem til Stadighed og et menneskelig Væsen, thi mand skall ellers i Sandhed fornemme, at saa lenge de maa hafve deris Frihed i at leffve efter deris forrige wilde Maneer, da er all Arbeyde forgiøfvig, som mand anvender paa dem til deris Opliusning. Men naar de først vare bragte til Lydighed og et civil og ordentligt Lefnet, da maae der siden alle Veigne beskiches Lærere iblandt dem, og da er det nest Guds Hielp visseligen at formode, at Guds Ord skulle vircke i deris Hierter till grundig og bestandig Omvendelse“ (Rel. s. 91).

Det er karakteristisk, at efterhånden som Egede opdager, at den kristendom han lærer, er knyttet til hans eget, intellektuelt bevidste, boglærde og hierarkisk opbyggede samfund, så konkluderer han, ikke at denne kristendom ikke lader sig eksportere, men at det samfund og de mennesker, han møder, skal laves om. „O! Gud du er stor, du hafver giort Himmell og Jord og allting meget herligen. Vi Menni-

sker, som boe i dette Land, hvorfor ere vi saa vanvittige, at vi icke kiender Gud, Himmels og Jordens Skabere? Du gifver os Mad, vi vide icke hvorfra dend kommer, vi tacher icke Gud derfor. Saaledis ere vi liige de ufornuftige Diur . . .“ lyder den bøn, han lægger dem i munden (Rel. s. 138). Egede var ikke relativist og kunne ikke være det. Et karakteristisk sted i relationerne beretter, hvorledes han „for Plasier“ overværer en af grønlændernes åndemaningsceremonier, deres „Abespill“, som han kalder det. „Der det nu omsider havde Ende, siger vi, det var Løgn og Giecherie, alt, hvad de foer med“ (Rel. s. 63, l. 20–21). Lidt længere ned på samme side beklager han, at grønlænderne er for dumme og koldsindige til at „ville eftertenche dend guddommelige og himmelske Sandhed, som ieg ved alle Leyligheder søger at forestille dem, hvilchet kommer alt sammen deraf, fordi de anser vor Guds Tienniste icke af meer Betydenhed end deris egit Giecherie, men holder den for een blot Ceremonie“ (ib. l. 40–44).

Blandt deres mange superstitioner har grønlænderne en teori, om hvordan menneskene er skabt. Den første mand – som var en grønlænder – er vokset op af jorden; siden fik han sig en kvinde, dannet af en tue. Fra dem stammer alle grønlændere. „Men om os, som de kalde Kablunæt, ɔ: Fremmede, have de en latterlig Historie og sige: at vi ere komne af Hunde; thi en grønlandsk Quinde skal engang have fød Mennisker og nogle Hunde Hvalpe; de sidste toeg hun og sætte paa en gammel Skoe og skiød dem ud paa Søen og sagde: Farer hen og bliver Kablunaker af Eder. Deraf kommer det, sige de, at Kablunakerne leve stedse paa Søen, og Skibene ere ligesaa dannet, som Grønlændernes Sko, runde for og bag“ (Rel. s. 397).

Sådanne mytologiske forklaringer kan Egede nok finde latterlige, men ikke morsomme. Han synes at dele grønlændernes dybe undren over alt hvad der er anderledes, og meget i hans Grønlandsbeskrivelser er – omend med modsat fortegn – et udtryk for den samme ånd, som har undfanget ovenstående sagn: forbløffelsen over at man dog kan være – grønlænder.

Relationerne – og navnlig det sammenfattende arbejde *Det gamle Grønlands nye Perlustration, eller Naturel-Historie*, som Hans Egede

udsendte i 1741 efter hjemkomsten, blev flittigt studeret af samtiden og opnåede endda at blive sat i delvis ironisk perspektiv i Holbergs epistel 350, der netop efterlyser den relativisme, som var Egede fremmed. Holberg plaiderer kraftigt for grønlændernes „ufornuft“, hvoraf meget, set fra deres synspunkt, er fornuftig. Han er derimod helt på linie med Egede, når han fremhæver grønlændernes naturlige godhed og moralitet på baggrund af mange kristnes – ikke mindst kolonisternes – udskejelser. Hans Egede holder sine grønlænderes uskyld og enfold op for kristenheden. Den dyrkelse af „de vilde“ som udtryk for troen på menneskets naturlige godhed, som beherskede resten af århundredet, delte Egede ikke, da han som kristen og teolog opererede med arvesynden som en realitet. Det var netop det eneste, grønlænderne manglede, bevidstheden om arvesynden og frigørelsen fra den, gennem den forsoning, som de ikke kunne lære at forstå, uden at de mistede deres uskyld som naturvæsner. Men han er ved sine skildringer fra Grønland med til at forberede den rousseauske naturdyrkelse, hvis forudsætning blandt andet er den øgede interesse og respekt for det primitive menneske. Og tanken ligger i kim i Perustrationens hyldest til grønlænderne, hvis slutningsord står i den mest skrigende modsætning til alt, hvad Egede bevidst har sat i gang: „Hand frie eders Siæle ud af Syndens og Satans Slaverie, ligesom eders Legemer ere frie for legomlig Slaverie, saa j altid maa være og blive Herrens Frigiorde baade paa Siæl og Legeme. Amen“ (Rel. s. 404).

Så harmonisk kunne det ikke være. Der fandtes en konflikt mellem sjælens og legemets frihed, og i den måtte sjælens frigørelse vælges. Grønlænderne måtte forlade deres samfundsmæssige uskyldstilstand, da Egede kom og ville lære dem forskellen på godt og ondt.

I skildringen af deres ægteskabsforhold fortæller Egede, at grønlænderne ikke er særlig genegne til den „skiændelig Polygamie“. Der er kun nogle enkelte særligt dygtige fangere, der har 2, 3 eller 4 koner. „Og er det merkeligt, at iblant Quinderne indtil vores Ankomst var der slet ingen Jalousie over sligt, men de forligedes vel med hinanden, skønt den første Quinde agtes for den fornemste;

men efter vor Ankomst, og siden vi af Guds Ord har betydet dem, at efter Skaberens Anordning og Villie maa en Mand ikke have meer end een Kone, da har man fornummet hos Quinderne nogen Fortrydelse, naar deres Mænd har villet tage sig Med-Hustruer . . ." (Rel. s. 372). Situationen er ikke kvantitativt vigtig; men den er typisk for de processer, der sker, når man påvirker et fremmed samfund. Det bringes ud af sin balance, uden at der foreløbig etableres en ny; i dette tilfælde ved at der skabes utilfredshed med en situation, som det tager meget lang tid at ændre. Forskydningen var begyndt i materiel henseende med hollændernes handel; men den tog først virkelig fart med missionens åndelige påvirkning og den sociale omvæltning, der skabtes af den dermed forbundne kolonisering. Så hurtigt, at den nu er nået til sin afslutning, gik det dog ikke. Grønland er stadig under pinefuld forvandling efter de retningslinier, som fra første færd blev udstukket af Hans Egede.

LITTERATUR

Udgaver:

- Hans Egede: Relationer fra Grønland 1721–1736 og Det gamle Grønlands ny Perlustration, 1741, udgivne af Louis Bobé, 1925, 442 s. Meddelelser om Grønland, bd. LIV, i artiklen citeret Rel.
- Diplomatarium Groenlandicum, 1492–1814, aktstykker og breve til oplysning om Grønlands besejling, kolonisation og missionering, udgivne ved Louis Bobé, 1936. Meddelelser om Grønland, bd. 55, nr. 3. Citeret som D. G.
- P. R. Sollied og O. Solberg: Bergenserne på Grønland i det 18. årh. I. Haabets Koloni, Oslo 1932, 333 s.

Fremstillinger:

- Louis Bobé: Hans Egede og Grønland, Kbhvn. 1941, 112 s.
- Louis Bobé: Hans Egede. Grønlands Missionær og Kolonisateur, Kbhvn. 1944, 345 s. Meddelelser om Grønland, bd. 129, nr. 1. Citeret: Bobé: H. E.
- Hans Egede 1686–1758, Studier til 200-årsdagen for hans død, red. Olav Gutorm Myklebust, udg. Egede Institutet, Oslo 1958, 324 s. Indeholder en fyldig bibliografi.
- Finn Gad: Grønlands Historie. Det grønlandske Selskabs Skrifter, XIV. Kbhvn. 1946, 270 s.
- Desuden manuskriptet til Finn Gads endnu uudgivne langt fyldigere Grøn-

landshistorie, som velvilligst har været stillet til min rådighed, og hvorfra citaterne fra det utrykte materiale stammer.

GREENLAND CIVILIZED

Summary

This essay is based on a literary analysis of the writings of Hans Egede (1686-1758) and discusses the clash between two cultures, the hunting and trapping culture of the Eskimos and the literary culture of Western European Christianity. Egede, who deliberately applied to be officially sent out as a missionary, went to Greenland as a representative of the kingdom of Denmark-Norway firmly anchored in its own orthodox, hierarchic society whose norms he could not help applying to the Greenlanders. In spite of the fact that he acquired an ever increasing knowledge of Greenlandic conditions and had heartfelt sympathy for the Greenlanders the very fact of his being a European prevented him from any coherent knowledge of the workings of Eskimo society, and this lead to far-reaching misconceptions.

Though missionary work was the chief purpose of Egede's journey to Greenland, this entailed too the colonization of all that part of Greenland which was known at the time and the civilization of the population. Firstly, because the trade which it was financially dependent upon failed since the Greenlanders had no particular need of the colony's goods, and Egede considered supplementing it by levying a tax on the population. Secondly, because the mission needed a wide network of teachers and priests to work among the Greenlanders, who had not the necessary prerequisites for learning about orthodox Lutheran Christianity, based as it was upon a literary culture. By virtue of his understandable lack of sense of relativity, which is also illustrated, Egede came to the conclusion that Greenlandic society would have to undergo radical changes on the European pattern as it was more important for the Greenlanders to become Christians than for them to be allowed to remain "in their former wild state". Thus changes began in the structure of their society which still have not been brought to an end.